

En uppdatering om Esperanto

2003-01-21

I en värld som mer och mer blir medveten om minoriteternas rättigheter vad avser språk och kulturell mångfald, har det internationella språket Esperanto åter igen vunnit inflytelserika beslutsfattares uppmärksamhet. . . . Icke statliga organisationer och koalitioner utövar påtryckningar för att få frågan om ett internationellt språk på dagordningen hos Förenta Nationerna och Europeiska Unionen. . . . I juli 1996 samlade "Nitobe-Symposiet om Internationella Organisationer" en grupp oberoende experter i Prag i Tjeckien, vilka kontrollerade esperantos dåvarande situation och föreslog dess införande i aktuella debatter om språkliga rättigheter och språkpolitik. . . . Pragmanifestet, en modern upprepning av de deklarationer man gjort angående de värderingar och mål som motiverat esperantorörelsen, lägger tonvikten vid språklig demokrati och bevarandet av språklig mångfald. . . . Esperantotalande personer som förekommit i nyhetsflödet på senare tid inkluderar Reinhard Selten som fick Nobelpris 1994, 1966 års världsmästare i schack Zsuzsa Polgár och finansmannens George Soros far Tidavar Soros. . . . "Indiĝenaj Dialogoj" (Dialoger mellan ursprungsbefolkningar) är ett program som avser att stärka dialogen mellan ursprungsbefolkningsgrupper runt om i världen, vilket kringgår användandet av f.d. koloniala språk genom att använda Esperanto som kommunikationsspråk. Följande kompletteringar ger en bild av Esperantos nuvarande status.

Mål och ursprung. Grunden till det som kom att bli det internationella språket Esperanto gavs ut i Warszawa 1887 av doktor Ludoviko Lazaro Zamenhof. Idén om ett internationellt planspråk, med målsättning, att inte ersätta etniska språk, utan att tjäna som ett extra andra språk för alla, var inte ny, men Zamenhof insåg att ett sådant språk måste utvecklas genom kollektivt användande. Han begränsade därför sitt förslag till en minimal grammatik och ett litet ordförråd. Esperanto är idag ett fullt utvecklat språk med kompletta uttrycksmöjligheter och en världsomspännande gemenskap av människor som använder språket. Många av Zamenhofs idéer är föregångare till de idéer som framförts av grundaren till den moderna lingvistikens, strukturlingvistens Ferdinand de Saussure, vars bror, René, var esperantist.

Karakteristik. Esperanto talas och skrivs. Dess ordförråd kommer i första hand från västeuropeiska språk, medan dess syntax och morfologi visar starka slaviska influenser. Morfemen i Esperanto är oföränderliga och nästan oändligt kombinerbara till nya ord, på sådant sätt att språket även har mycket gemensamt med fristående språk som kinesiskan, medan dess interna ordstruktur uppvisar likheter med agglutinerade språk av typen turkiska, swahili och japanska.

Utveckling. I början bestod språket av ungefär 1000 ordstammar, av vilka man kan skapa 10 000 till 12 000 ord. Idag omfattar esperantos ordlistor 15 000 till 20 000 ordstammar, av vilka man kan skapa hundratusentals ord. Språket utvecklas dessutom kontinuerligt och Esperantoakademien kontrollerar aktuella tendenser i språkanvändandet. Under sin existens har Esperanto använts för i det närmaste alla ändamål man kan tänka sig. Några av dem har varit kontroversiella, andra problemskapande. Språket har varit förbjudet och dess användare har förföljts av såväl Stalin, som ansåg det vara "kosmopoliternas

språk", som Hitler, vilken ansåg att det var judarnas språk (Zamenhof, skaparen av språket, var jude). I dag finns kanske ett tusental s.k. "denaskaj parolantoj" d.v.s. personer som använt Esperanto som hemspråk under sin uppväxttid.

Användare. UEA (Universella Esperanto Förbundet), vars medlemmar utgör den mest aktiva gruppen inom esperantogemenskapen, har landsförbund i 62 länder och individuella medlemmar i nästan dubbelt så många länder. Antalet sålda läroböcker och medlemsstatistik från lokala föreningar indikerar att det finns hundratusentals, ja kanske miljoner människor som har viss kunskap i Esperanto. Det finns esperantotalande i hela världen. Man noterar en tydlig ökning av antalet esperantotalande i Kina, Japan, Brasilien, Iran, Madagaskar, Bulgarien och Kuba.

Esperantoundervisning. Man kan snabbt börja kommunicera på Esperanto och det ger alltså en idealisk introduktion till studier i främmande språk. Inom loppet av veckor kan eleverna börja använda Esperanto vid korrespondens, inom loppet av månader under lärorika utlandsresor. Experiment och informella iakttagelser styrker att förstudier i Esperanto har positiv inverkan vid studier av andra främmande språk. Visserligen förekommer undervisning i Esperanto i skolor, men vanligen lär man sig språket genom självstudier (autodidakt) av brevkurser i elektronisk eller pappersversion hos lokala Esperantoklubbar. Det finns läroböcker och självstudiematerial på mer än 100 språk. Den nya sajten för Esperantolärare, www.edukado.net, ger en liten uppfattning om den aktuella utbildningsverksamhetens omfattning.

Officiellt erkännande. 1954 konstaterade Unesco:s Generalkonferens att Esperantorörelsens framsteg harmonierar med Unesco:s mål och ideal. Officiella relationer upprättades därför mellan Unesco och UEA. Samarbetet mellan de två organisationerna pågår alltså. 1977 talade generaldirektören vid Unesco, herr Amadou-Mahtar M'Bow, vid Esperantos 62:a världskongress. 1985 uppmanade Unesco:s Generalkonferens medlemsstaterna och internationella organisationer att främja undervisningen i Esperanto i skolorna och dess användning vid internationella kontakter. UEA har även konsultativa relationer till Förenta Nationerna, UNICEF, Europarådet, OAS (Amerikanska staternas organisation) och Internationella Normorganisationen.

Sammankomster och resor. Det anordnas mer än 100 internationella konferenser och sammankomster på Esperanto varje år utan något behov av översättare eller tolkar. Den största sammankomsten är Esperantos Världskongress som hölls i Adelaide 1997, Montpellier 1998, Berlin 1999, Tel Aviv 2000, Zagreb 2001 och Fortaleza, Brasilien 2002. Framtida kongresser kommer att hållas i Göteborg 2003, Peking, Kina 2004 och i Vilnius, Litauen 2005. Det första symposiet i arabvärlden hölls i Amman 2000. Femte Panamerikanska kongressen hölls i Mexico City 2001. 2002 hölls Asiatiska kongressen i Seoul. "Pasporta Servo" är en tjänst som UEA:s ungdomssektion driver. Vid 2003 upplaga innehåller publikationen "Pasporta Servo" 1286 adresser i 82 länder till personer som erbjuder kostnadsfri övernattnings ått esperantotalande resenärer.

Forskning och bibliotek. Många universitet inkluderar Esperanto i kurser i lingvistik: några universitet erbjuder Esperanto som fristående studietema. Universitet som förtjänar att nämnas är universitetet Eötvös Lóránd i Budapest, Ungern, som erbjuder möjlighet att få diplom i Esperanto och universitetet i Poznan, Polen som har ett diplomgivande program på Esperanto i lingvistik. Den amerikanska Föreningen för Moderna Språk registrerar årligen mer än 300 fackutgåvor om Esperanto. Brittiska Esperanto Förbundet har ett bibliotek som omfattar mer än 20 000 enheter. Andra stora bibliotek är Internationella Esperantomuseet i Wien, Österrike (del av Österrikes Nationalbibliotek), Vid UEA:s Centralkontor i Rotterdam finns Bibliotek Hodler och i Tyskland finns en esperantosamling i Aalen. Man kan utnyttja samlingarna i Wien och Aalen via Internet eller via det internationella lånesystemet.

Professionella kontakter och specialintressen. Det finns speciella esperantoorganisationer för läkare, författare, järnvägsfolk, vetenskaps-män, musiker och många andra. Man ger ofta ut egna tidskrifter, organiserar konferenser och hjälper till att sprida språket för användning inom yrkeslivet och specialområden. I San-Marino finns Internationella Vetenskapsakademien som underlättar samarbete på universitets-nivå. Såväl originalpublikationer som översättningar inom ämnesområden som astronomi, informatik, botanik, entomologi, kemi, juridik, filosofi och radioamatörer ges ut regelbundet. Det finns fackgrupper för scouter, blindas, schack och GO-spelare. UEA:s ungdomssektion TEJO organiserar ofta internationella sammankomster och ger ut egna tidskrifter. Buddhister, shintoister, katoliker, kväkare, protestanter, mormoner och Bahai-rörelsen har egna organisationer. Dessutom finns många samhällsaktiva grupper som använder Esperanto.

Litteratur. Den blommande litteraturtraditionen på Esperanto är erkänd av Internationella PEN-klubben, som accepterade en Esperantosektion vid sin 60:e Kongress i september 1993. Bland nutida esperantoförfattare kan nämnas romanförfattarna Trevor Steele (Australien), István Nemere (Ungern) och Spomenka Stimec (Kroatien); poeterna William Auld (Skottland), Mihael Gispling (Ryssland/Israel) och Abel Montagut (Katalonien) och essäförfattarna och översättarna Probal Dasgupta (Indien), Fernando de Diego (Venezuela) och Kurisu Kei (Japan). Auld var kandidat till Nobelspriset i litteratur 1999 och 2000 för sina bidrag till poesin.

Översättningar. På senare tid utgivna litterära översättningar inkluderar "Den gamle och havet" av Hemingway (Oldulo kaj la maro), "Ringens härskare" (La majstro de la ringoj) av Tolkien, "Hundra års ensamhet" (Cent jaroj da soleco) av García Márquez, "Rubáiyat" av Umar Khayyám, "Plåtrumman" (La lada tambureto) av Günter Grass, "Boken om Marko Polos förunderliga resa" (La libro de la mirindaĵoj de Marko Polo) och familjekrönikan "Drömmen om det röda huset", (Ruĝdoma sonĝo) av Cao Xueqin. För barn finns, utöver Asterix, Nalle Puh och Tintin, och numera "Pelle Snusk" (Hirthara Petro), Pippi Långstrump (Pippi Ŝtrumpolonga) m.fl böcker av Astrid Lindgren, alla Muminböckerna av den världsberömda finländska författarinnan Tove Jansson och böckerna om OZ av L. Frank Baum tillgängliga på WWW-nätet. Översättningar från Esperanto omfattar bl.a. Maskerado (Maskerad) en bok skriven av Tivadar Soros, far till finansmannen George Soros. Boken behandlar hans familjs upplevelser under den nazistiska ockupationen av Budapest. Detta verk har på senare tid givits ut på engelska i England (2000) och i USA (2001) och är nu även tillgängligt på ryska, tyska och turkiska.

Teater och film. Teaterstycken av dramatiker med så vitt skilda stilar som Goldoni, Ionesco, Shakespeare och Alan Ayckbourn har framförts på Esperanto under senare tid. Många av Shakespeares dramer finns översatta till Esperanto. I december 2001 presenterades "Kung Lear" på Esperanto av skådespelare från Hanoi i Vietnam. Visserligen förekom

affischer med esperantotext i filmen "Diktatorn" (La granda diktatoro) av Chaplin men i övrigt är långfilmer på Esperanto inte vanliga. Ett undantag utgör filmen "Mardröm" (Inkubo) där all dialog förs på Esperanto.

Musik. Musikaliska genrer på Esperanto inkluderar schlager och folkvisor, rockmusik, kabaré, solist och körsång liksom opera. Populära kompositörer och artister, t.ex. britten Elvis Costello och Michael Jackson från USA, har spelat in skivor på Esperanto, skapat musikstycken som inspirerats av språket och använt det i sitt reklamaterial. Några av spåren på Warner Brothers album "Esperanto" (helt på esperanto), presenterat i november 1996, nådde framträdande placeringar på de spanska topplistorna. Klassiska orkesterstycken och körframträdanden med texter på Esperanto inkluderar "La Koro Sutra" (Hjärtats Sutra) av Lou Harrison och första symfonin av David Gaines, båda från USA. Musik på Esperanto finns tillgänglig på WWW, där det också finns sajter för karaoke på Esperanto.

Tidskrifter. Mer än 100 tidskrifter och tidningar ges regelbundet ut på Esperanto. Bland dessa kan nämnas MONATO som kommer en gång i månaden, Litteratortidskriften "Fonto" och UEA:s skrift "Esperanto". Informationskompendiet "Eventoj" (Händelser) ges ut som elektronisk post. Även tidningen MONATO presenterar delar av sitt innehåll på nätet. Vissa av tidningarna tillhandahåller arkiverade artiklar. Andra tidskrifter berör specifika ämnesområden t.ex. medicin och vetenskap, religion, ungdomar, utbildning, litteratur m.fl. ämnesområden.

Radio och television. Radiostationer i Brasilien, Kina, Kuba, Estland, Ungern, Italien och Polen har regelbundna utsändningar på Esperanto. Även Vatikanen har radioutsändningar på Esperanto. Några av programmen är tillgängliga på nätet. TV-kanaler i vissa länder sänder Esperantokurser. Polska TV, Kanal Ett, har på senaste tid sänt esperantoversionen av BBC:s "Mazi en Gondolando" (Mazi i Gondoland) som består av 16 avsnitt.

Internet. Elektroniska nätverk är det snabbast växande mediet för kommunikation mellan esperantister. Det finns något hundratal diskussionslistor på Esperanto, som behandlar ämnen allt ifrån användandet av språket Esperanto till den allmänna relativitetsteorin. Esperanto används flitigt i samband med virtuella mötesplatser såsom ICQ, IRC och PalTalk. Det finns hundratusentals WWW-sajter på Esperanto. Några kan hittas med hjälp av "Virtuala Esperanto-Biblioteko" på sidan www.esperanto.net/veb. Genom att skriva ordet "esperanto" i vilken sökmotor som helst får man ett mycket stort antal träffar.

UEA:s tjänster. UEA ger ut böcker, tidningar, årsböcker med listor på organisationer och lokala representanter runt om i världen. Dessa publikationer, tillsammans med informationer om CD-skivor, kassetter o.s.v. är uppräknade i UEA:s bokkatalog som är tillgänglig såväl i pappersform som på nätsidan www.uea.org/katalogo. UEA:s bokhandel har mer än 3 500 titlar på lager. UEA ger ut en serie informationskrifter på esperanto, engelska och franska under namnet "Esperanto-Dokumentoj" som inkluderar studier och rapporter om det aktuella läget för Esperanto. Skrifterna kan beställas hos Centralkontoret i Rotterdam (Centra Oficejo de UEA en Roterdamo).

Mer information hos:

UEA, Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, Nederländerna (tfn. +31-10-436-1044; fax 436-1751; E-post uea@inter.nl.net), eller 777 United Nations Plaza, New York, NY 10017, USA (tfn.+1-212-687-7041; fax 949-4177), eller via WWW-sidan www.uea.org.

Sveda Esperanto-Federacio: Vikingagatan 24, SE-11342 Stockholm (tfn. +46-8-34-08-00; fax 34-08-10; E-post sef@esperanto.se; WWW-sidan www.esperanto.se.